

4. Хоменко В. Г. Теоретичне обґрунтування підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комп'ютерного імітаційного моделювання як засобу навчання з програмування / Хоменко В. Г., Коржова К. М. // Збірник наукових праць «Проблеми інженерно-педагогічного освіти». Х.: Укр. Инж.-пед. академія, 2007. – С. 333 – 339.
5. Шенон Р. Имитационное моделирование систем. искусство и наука / Р.Шенон. – М.: Мир, 1978. – 420 с.
6. MATLAB: Simulink & Toolboxes / Корпорация Софт Лайн. М.: Softline, 1997. – 61 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://softline.ru>.

УДК 371.8

І. Д. ЯРОЩУК

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА

Обґрунтовано необхідність формування комунікативної компетентності як важливого компонента підготовки майбутнього фахівця економічного профілю. Проаналізовано сучасний стан підготовки майбутнього економіста у ВНЗ. Визначено суть і складові комунікативної компетентності. З'ясовано суть поняття «комунікативна компетентність майбутнього економіста».

Ключові слова: підготовка майбутнього економіста, комунікативна компетентність, комунікативна компетентність майбутнього економіста.

І. Д. ЯРОЩУК

КОМУНІКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ВАЖНЫЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Обоснована необхідність формування комунікативної компетентності як важливого компонента підготовки майбутнього фахівця економічного профілю. Проаналізовано сучасний стан підготовки майбутнього економіста у ВНЗ. Визначено суть і складові комунікативної компетентності. З'ясовано суть поняття «комунікативна компетентність майбутнього економіста».

Ключевые слова: подготовка будущего экономиста, коммуникативная компетентность, коммуникативная компетентность будущего экономиста.

I. D. YAROSHCHUK

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF PREPARATION OF FUTURE ECONOMIST

The necessity of development of communicative competence as an important component of the training of future specialists in the sphere of economy is proved. The present state of preparation of the future economics in high school is shown. The essence and components of communicative competence are analysed. The essence of the concept of communicative competence of an economist is defined.

Keywords: training of future economist, communicative competence, communicative competence of an economist.

Мета реорганізації сучасної системи економічної освіти полягає у необхідності встановлення зв'язку ринку освітніх послуг та ринку професій, оновленні підходів до підготовки фахівця для його затребуваності та спроможності ефективно виконувати завдання в нових економічних умовах, посиленні уваги до оволодіння студентами практичними вміннями та навичками майбутньої професійної діяльності.

Сучасна підготовка майбутніх економістів є фахово-спрямованою. Така ситуація зумовлена: станом ринкової економіки України та потребою держави у кваліфікованих кадрах, які б володіли знаннями та навичками раціонального залучення і використання матеріальних, людських і фінансових ресурсів на національному, регіональному чи локальному рівнях; підвищенням рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції; створенням розвинутого, цивілізованого ринку, що включає сферу виробництва та товарообміну; визначенням цільових орієнтирів, які стануть вирішальними для успішного подолання кризових ситуацій.

Проте розвиток новітніх форм господарювання та безпосередні зв'язки підприємств із закордонними партнерами зумовлюють необхідність удосконалення й професійної комунікативної компетентності, яка є важливою умовою розвитку і регулювання інноваційної діяльності установи.

Динаміка сучасного освітнього-розвивального середовища ВНЗ економічного профілю зумовлює нові підходи до підготовки компетентних фахівців-економістів із аксіологічно зорієнтованим мисленням, здатністю трансформувати набуті вміння та навички у професійний досвід, достатнім рівнем володіння рідною та іноземними мовами з метою ефективної взаємодії з вітчизняними та закордонними партнерами, знанням культурних відмінностей для уникнення непорозумінь з іноземними співрозмовниками тощо.

Підготовка майбутніх фахівців до ефективного виконання професійних комунікативних завдань набуває особливого значення з огляду на те, що професійне спілкування реалізує не лише комунікативні, а й специфічні функції, які пов'язані з особливостями економічної діяльності суб'єктів господарювання. Таким чином, професіоналізм майбутнього економіста не може обмежуватися та визначатися лише економічною підготовкою, оскільки загальна ефективність його діяльності значною мірою залежить від: сформованості умінь фахівця організуватися і використати набуті знання, вміння, навчальний та життєвий досвід у певній професійній ситуації; вміння знайти та проаналізувати необхідну інформацію; вміння залагоджувати конфліктні ситуації та знаходити компромісні рішення; рівня професійної комунікативної компетентності; умінь вести діалог тощо.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування комунікативної компетентності в майбутніх фахівців економічного профілю.

Досягнення поставленої мети зумовлює виконання певних важливих завдань, зокрема з'ясування сутності понять «комунікативна компетентність майбутнього фахівця економічного профілю» та «підготовка майбутнього економіста».

Одним із основних нормативних документів, що регламентує процес професійної підготовки та містить вимоги до фахівця, який здобуває вищу економічну освіту, є освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця з економіки за напрямом 6.030508 – «Фінанси і кредит». У ньому відображено цілі освітньої та професійної підготовки, визначено місце майбутнього економіста у структурі господарства держави та регіону, сформульовано вимоги до його компетентності, знань, умінь та якостей, що необхідні для успішного виконання завдань професійної діяльності. Ця характеристика встановлює галузеві кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності випускника ВНЗ та державні вимоги до властивостей і якостей особи, яка здобула відповідний освітній рівень певного фахового спрямування.

Таким чином, освітньо-кваліфікаційна характеристика встановлює:

- професійне призначення та умови використання фахівців із економіки за напрямом 6.030508 – «Фінанси і кредит» у формі переліку посад, виробничих функцій і типових завдань діяльності;
- освітньо-кваліфікаційні вимоги до випускників ВНЗ у формі переліку здібностей і вмінь вирішувати завдання професійної діяльності;
- вимоги до атестації якості освітньої і професійної підготовки випускників;
- відповідальність за якість освітньої і професійної підготовки випускників.

Фахівець зі спеціальності «Фінанси і кредит» повинен бути готовим до виконання професійних функцій «у сфері фінансово-кредитного обслуговування юридичних та фізичних осіб за такими видами економічної діяльності: фінансова діяльність (фінансове посередництво, страхування, допоміжна діяльність у сфері фінансів та страхування); операції з нерухомістю, орендування приміщення та послуги юридичним особам (діяльність у сфері бухгалтерського обліку, консультації з питань комерційної діяльності та управління); державне управління (управління та нагляд у сфері оподаткування, управління на рівні районів, міст і селищ, допоміжна діяльність у сфері державного управління, діяльність у сфері соціального страхування)» [7].

Відповідно до первинних посад, які може обіймати економіст, визначимо його професійні функції (табл. 1).

Функції економіста в процесі виконання завдань професійної діяльності та їх характеристика

№	Функція	Характеристика функції
1.	Розвивальна	Організація освітньої, консультативної та наукової діяльності. Розвиток професійних і професійно-комунікативних якостей. Постійне підвищення кваліфікації та професійна самоосвіта.
2.	Дослідно-аналітична	Організація досліджень стану ринкової економіки. Пошук шляхів підвищення економічної ефективності виробництва та їх реалізація. Системний аналіз і прогнозування розвитку конкурентного середовища. Комунікативний маркетинг.
3.	Планувально-фінансова	Планування і прогнозування діяльності підприємства та власної діяльності. Планування ефективного використання фінансових ресурсів підприємства. Планування прибутку, доходів та фінансових витрат підприємства.
4.	Організаційно-управлінська	Управління власною діяльністю. Управління персоналом. Комунікативний менеджмент і реалізація управлінських рішень.
5.	Контрольна	Контроль за забезпеченістю підприємства необхідними ресурсами. Контроль за видатками і доходами підприємства. Контроль за виконанням партнерами та постачальниками договірних угод.
6.	Координаційна	Координація діяльності економічних підрозділів підприємства. Координація складання перспективних планів роботи підприємства в умовах економічної кризи. Координація використання резервів підприємства.
7.	Комунікативна	Забезпечення подолання комунікативних бар'єрів у взаємобічній інформацією. Обмін знаннями, ідеями, перспективними планами щодо підвищення ефективності економічної діяльності підприємства. Встановлення та налагодження комунікативної взаємодії з замовниками, партнерами, співробітниками підприємства.

Вищеназвані функції реалізуються у взаємозв'язку. Змістом діяльності економіста є забезпечення діяльності підприємства засобами здійснення економічного аналізу його господарської діяльності, розробка заходів щодо підвищення ефективності робіт та раціонального використання ресурсів, проведення ділових переговорів з колегами, партнерами чи замовниками з метою забезпечення фінансової взаємовигоди та попередження фінансових ризиків. Тому від того, наскільки рівень підготовки економістів відповідає потребам розвитку економіки, від поєднання гуманітарної підготовки з професійною кваліфікацією значною мірою залежать як темпи зростання продуктивності праці, обсягів виробництва, рівень зайнятості населення, так і морально-психологічний клімат у колективі, згуртованість і дисциплінованість кадрів.

Отже, під сучасною підготовкою майбутніх економістів розуміємо педагогічну систему передавання необхідних для майбутньої професійної діяльності знань, умінь і навичок, правил професійного спілкування, норм поведінки, соціального досвіду, трудових досягнень в умовах освітньо-розвивального середовища ВНЗ з урахуванням послідовності структурних компонентів та їх причинно-наслідкових зв'язків [12, с. 88]. Визначальними компонентами підготовки кваліфікованого економіста, завдання якого полягає в актуалізації ролі цієї професії у вирішенні складних проблем сьогодення, є задоволення потреб особистості майбутнього фахівця у постійному зростанні його майстерності, конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки, професійна мобільність та мовленнєва відповідальність.

Сфера діяльності економіста охоплює суспільно-політичні та соціально-економічні питання розвитку і функціонування сучасного ринку й безпосередньо пов'язана з морально-

психологічними, естетичними, інтелектуально-етичними інтересами та переживаннями окремої особистості і трудового колективу загалом. Тому уміння спілкуватись і налагоджувати контакт із людьми, професійний підхід до вирішення поставлених комунікативних завдань, вибір доцільного варіанта мовленнєвої поведінки є важливими об'єктивними чинниками визначення рівня професіоналізму фахівця економічного профілю та свідчать про важливу роль блоку гуманітарних дисциплін у системі економічної освіти.

Одне із завдань особистісно-орієнтованого спілкування педагога ВНЗ зі студентом – це організація підготовки майбутнього фахівця до професійного спілкування у сфері економіки, яка поєднає фундаментальні теоретичні знання і практичні уміння та навички. Необхідність такої підготовки зумовлена тим, що молодий фахівець, навіть володіючи достатнім рівнем професійного словникового запасу та граматичними конструкціями, відчуває певну проблематичність у продукуванні професійно спрямованого мовлення, допускаючи суттєві помилки [9, с. 52].

Науковці дослідили та довели, що готовність до спілкування є важливою умовою розвитку людини, її соціалізації та індивідуалізації. Зокрема, Б. Ломов, розглядаючи проблему підготовки до спілкування, стверджує, що у кожної людини здібності до спілкування проявляються по-різному [6, с. 34]. Ш. Амонашвілі, досліджуючи питання підготовки до спілкування, наголошував на важливості взаємодії учителя та учнів, трактуючи її як «процес, що визначається здатністю учителя встановлювати контакт і знаходити взаєморозуміння з учнями і який залежить від індивідуального стилю роботи вчителя, від його особистості» як основи комунікації [1, с. 111]. Я. Коломинський трактує готовність до педагогічного спілкування як особливий стан учителя, якому характерні позитивне ставлення до професії, спрямованість його вольових почуттів та інтелектуальних якостей на особистість учня [4, с. 38]. Л. Гапоненко, визначаючи готовність до іншомовного спілкування, стверджує, що це – «складне особистісне утворення, яке містить у собі усвідомлене використання студентами іншомовного спілкування як способу професійної взаємодії й засобу обміну професійною інформацією, практичні вміння реалізації комунікативної взаємодії іноземною мовою та спрямоване на підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя» [3, с. 55–56].

Зазначимо, що успішність виконання завдань професійної діяльності економіста визначається не лише його здатністю аналізувати та контролювати хід і результати функціонування економічних процесів певної установи чи підприємства, а й умінням налагоджувати комунікативну взаємодію. Особливо зросла потреба у спілкуванні серед економістів як необхідність обміну інформацією під час сучасної економічної кризи в Україні. Нині фахівець економічного профілю витрачає на спілкування (переговори, наради, службові телефонні розмови тощо) більшу частину свого робочого часу.

Дж. Коттер, проаналізувавши результати щоденної праці 15 успішних генеральних менеджерів із 9 корпорацій, зробив висновок, що спілкування займає у них від 70 до 90 % робочого часу. Цю думку поділяє і Д. Хант з тією лише різницею, що перший дослідник схильний вважати, що менеджери приймають важливі рішення в процесі певних обговорень, а другий стверджує, що спілкування менеджера полягає в тому, що він слухає, збирає інформацію та приймає рішення [10, с. 32–35]. Таким чином, майбутній економіст повинен усвідомити, що вміння вести професійний діалог на належному рівні входить у коло його безпосередніх обов'язків.

Отже, професійне спілкування є дуже складним поняттям, оскільки передбачає не лише знання необхідної термінології та уміння використовувати її у процесі виконання професійних завдань, а й знання закономірностей психології діяльності співрозмовників і вміння застосовувати їх у певних професійних ситуаціях. Компетентне спілкування фахівця передбачає знання техніки безконфліктного спілкування та уміння користуватися нею, взаємодіючи зі співрозмовниками різних психологічних типів тощо, що дає змогу підтримувати конструктивний і позитивний психологічний клімат ділової розмови та призводить до підвищення ефективності роботи і досягнення високих результатів в будь-якій установі.

Особливого значення під час підготовки майбутніх економістів до професійного спілкування в освітньо-розвивальному середовищі ВНЗ набуває компетентнісний підхід як передумова трансформації набутих знань, умінь і навичок у компетентності. Для реалізації своїх комунікативних намірів майбутній економіст у процесі навчання повинен оволодіти

навичками комунікативної компетентності, яка є ситуативною адаптивністю і вільним володінням вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки [11, с. 92].

Поняття «компетентність» у широкому розумінні цього слова означає «досконале знання своєї справи, суті роботи, яка виконується, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей» [5, с. 4]. Зміст компетентності охоплює не лише рівень базової та спеціальної освіти, професійний досвід чи стаж роботи, а й життєвий досвід, комунікативну майстерність тощо.

О. Бодальов [2], Л. Петровська [8], Є. Сидоренко [10] трактували комунікативну компетентність як властивість особистості, що містить розвинуті комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування. Л. Петровська, зокрема, визначає комунікативну компетентність як сукупність навичок та умінь, які необхідні для ефективного спілкування [8, с. 32]. Є. Сидоренко стверджує, що складовими комунікативної компетентності є комунікативна здатність, комунікативні вміння та комунікативні знання, що адекватні комунікативним завданням та достатні для їх вирішення [10, с. 60].

Комунікативна компетентність економіста – це його здатність здійснювати завдання професійно-комунікативної діяльності, орієнтиром у виборі тих засобів спілкування, які є найбільш ефективними для вирішення певної професійної ситуації, та основою результативної комунікативної взаємодії [12, с. 96]. Отже, комунікативна компетентність сприяє успішному перебігу процесу спілкування суб'єктів навчального та виробничого процесу, оскільки є сукупністю здібностей, умінь і знань, що допомагають у досягненні поставленої комунікативної мети в контексті діалогічної взаємодії людей.

Майбутні фахівці повинні усвідомити необхідність оволодіння комунікативною компетентністю та її вплив на рівень результативності майбутньої професійної діяльності ще під час навчання у ВНЗ економічного профілю, оскільки сучасний ринок, якому властивий конкурентний характер, вимагає від фахівця економічного профілю не лише знань перебігу економічних процесів, результатів аналітичних досліджень, а й правил і прийомів професійного спілкування, норм поведінки, способів урегулювання конфліктів. Лише економіст з високим рівнем фахових знань, комунікативних навичок, умінь ведення дискусій та побудови міжособистісних стосунків спроможний результативно виконувати завдання професійної діяльності.

Рівень підготовки майбутніх фахівців економічного профілю безпосередньо залежить від поєднання гуманітарної освіти з професійною кваліфікацією. Він має значний вплив на темпи зростання продуктивності праці, обсяги виробництва, морально-психологічний клімат у колективі, згуртованість і дисциплінованість кадрів.

Перспективи подальших наших досліджень полягають у розробці технології формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця економічного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
2. Бодальов А. А. Личность и общение: избранные труды / А. А. Бодальов. – М.: Педагогика, 1983. – 272 с.
3. Гапоненко Л. П. Імітаційно-ігровий підхід у формуванні готовності студентів до іншомовного спілкування / Л. П. Гапоненко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2002. – Вип. 4–5. – С. 53–56.
4. Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия / Я. Л. Коломинский // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 36–42.
5. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / за ред. А. Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 87 с.
6. Ломов Б. Ф. Категории деятельности и общения в психологии / Б. Ф. Ломов // Вопросы философии. – 1979. – № 8. – С. 34–47.
7. Перелік спеціальностей. Фахове спрямування «Фінанси і кредит» / Уманський державний аграрний університет. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://udau.edu.ua/index.php?pid=242>.
8. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 216 с.
9. Самойлюкевич І. В. Назустріч інформаційному суспільству: шляхи формування інтеркультурного досвіду в процесі професійної підготовки вчителів іноземних мов: європейський вибір / І. В. Самойлюкевич // Іноземні мови в навчальних закладах: наук.-метод. журн. – 2008. – № 1. – С. 51–55.

10. Сидоренко Е. В. Тренінг комунікативної компетентності в деловому взаємодії / Е. В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2007. – 208 с.
11. Федорчук В. М. Розвиток комунікативної компетентності викладача. Соціально-психологічний тренінг: навч.-метод. посібник / В. М. Федорчук. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. – 240 с.
12. Ярошук І. Д. Підготовка майбутніх економістів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ярошук Ірина Дмитрівна. – Тернопіль, 2010. – 250 с.

УДК 377.36

І. В. КАПЛУН

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Висвітлено зміст когнітивного компонента професійної ідентичності майбутнього фахівця технічних спеціальностей. Обґрунтовано, що він є базовим у структурі ідентичності та дає змогу фахівцеві збудувати стратегію свого професійного зростання. Описано критерії та показники цього компонента. Визначено, що він включає інтегровані знання суб'єкта про себе як фахівця, різноаспектні знання про майбутню професію. Розкрито роль професійного співтовариства для формування когнітивного компонента професійної ідентичності майбутнього фахівця технічного профілю.

Ключові слова: професійна ідентичність, когнітивний компонент, образ професії, образ професіонала, образ професійного співтовариства.

И. В. КАПЛУН

КОГНИТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ В СТРУКТУРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Освещается содержание когнитивного компонента профессиональной идентичности будущего специалиста технических специальностей. Обосновано, что он является базовым в структуре идентичности и позволяет специалисту выстроить стратегию своего профессионального роста. Описаны критерии и показатели этого компонента. Определено, что он включает интегрированные знания субъекта о себе как специалисте, разноаспектные знания о будущей профессии. Раскрыта роль профессионального сообщества для формирования когнитивного компонента профидентичности будущего специалиста технического профиля.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, когнитивный компонент, образ профессии, образ профессионала, образ профессионального сообщества.

I. V. KAPLUN

COGNITIVE COMPONENT IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE SPECIALISTS IN TECHNICAL FIELD

The content of the cognitive component of professional identity of future specialists in technical specialties is described. There is proved that it is basic in the structure of identity and allows the specialist to build future strategy for his professional growth. The criteria and characteristics of this component are described. There is also determined that it includes integrated knowledge of the subject himself as a specialist as well as knowledge about future profession in different aspects. The role of the professional community in formation of cognitive component of future technical specialists' professional identity is described.

Keywords: professional identity, cognitive component, profession image, image of professional, image of the professional community.

У нинішній час діяльність технічних вищих навчальних закладів щодо підготовки майбутніх фахівців не задовольняє потреб держави, суспільства, економіки, громадян. Роботодавців явно не влаштовує якість підготовки кадрів та рівень їх кваліфікації.

Глибина, різноплановість і складність обсягів навчальних дисциплін, які мають сформувати особистість майбутнього фахівця технічного профілю (техніка-механіка, техніка-технолога, радіотехніка, техніка з обчислювальної техніки), недостатній рівень отриманих у